

Rekommendationer till ST-utbildningen i Barn-och ungdomspsykiatri

Målbeskrivningen för specialistutbildningen i barn-och ungdomspsykiatri (SOSFS 2008:17) är ett bindande dokument av övergripande natur. Delmålen har formulerats av specialitetsföreningen och har granskats och godkänts av socialstyrelsen.

Som komplement till och förtydligande av målbeskrivningen har läkarorganisationernas specialitetsföreningar på uppdrag av SoS utformat särskilda rekommendationer som ger en mer detaljerad beskrivning av delmålen.

Inom Svenska Föreningen för Barn- och Ungdomspsykiatri (SFBUP) har utbildningsutskottet utarbetat rekommendationerna som godkänts av föreningens styrelse. Rekommendationerna syftar till att underlätta uttolkningen av målbeskrivningen samt utgör en gemensam strävan mot likvärdig utbildningsnivå i hela landet. Rekommendationerna är ett dynamiskt dokument som revideras regelbundet.

Rekommendationerna består av en checklista

Checklistan förtydligar vad ST-läkaren ska lära sig inom respektive delmål genom kliniskt arbete, teoretiska studier och kurser.

Denna version av Rekommendationer har reviderats i april 2014.

De delmål som reviderats är nr1, 2, 3, 4, 8 och nr 11, övriga oförändrade jämfört med tidigare upplaga från maj 2012.

Kommentarer och synpunkter mottages tacksam av nedanstående studierektorer inom BUP:

Gunnar Brodd	gunnar.brodd@ltv.se
Christina Bengtsson-Macri	christina.bengtsson-macri@sll.se tf tom 31/8-15
Gunnel Löndahl	gunnel.londahl@skane.se
Ann Fristedt	ann.fristedt@lio.se
Lena Spak	lena.spak@vgregion.se
Gunnel Svedmyr	gunnel.svedmyr@akademiska.se
Beatrice Pontén	batrice.ponten@lvn.se

Förklaring till checklistan

Checklistorna kan användas som loggbok för markering av de kunskapsområden/kliniska färdigheter som efterhand inhämtas.

Checklistan är tänkt att användas i dialog mellan handledare och ST-läkare.

I checklistorna finns, utifrån karaktären på de olika delmålen, kolumner som betecknar nivåer för: teoretisk kunskap, klinisk erfarenhet och praktiska färdigheter.

Raderna i kolumnerna är färg- och mönstermarkerade för att särskilja olika kunskaps-/erfarenhetsnivåer. Dessa har följande innebörder:

	Nödvändig kunskapsnivå
	Önskvärd kunskapsnivå

Teoretisk kunskap markeras som:

Basal= ha för specialiteten basala teoretiska kunskaper

Utökad = ha teoretisk kunskap på en högre nivå

Klinisk erfarenhet markeras som:

Handlagt/medverkat i handläggning

Handlagt självständigt

När båda nivåerna är färgmarkerade innebär det att ST-läkaren ska sträva efter att självständigt handlägga så många tillstånd som möjligt men det är inte säkert att det hinns med under ST-tiden.

Praktiska färdigheter

Kan utföra

Kan rutinerat utföra

Delmål 1

Sid 1(2)

Att behärska bedömning och handläggning av akuta barn- och ungdomspsykiatriska tillstånd.

	Teoretisk kunskap		Klinisk erfarenhet	
	Basal	Utökad	Handlagt/ medverkat i handläggning	Handlagt självständigt
Bråk i hemmet				
Förvirringstillstånd				
Intoxikationer				
Krisreaktioner				
Missbruk				
Misshandel / övergrepp				
Nedstämdhet, apati				
Psykotiska symptom				
Ritualer och tvång				
Självskadande beteende				
Suicidalitet				
Uppvarvade tillstånd				
Utagerande, hot, aggressivitet, våld				
Vägran att äta och/eller dricka				
Ångest och oro				

Utökad kunskapsnivå har markerats på tillstånd som är vanligt förekommande och där BUP-jour utgör högsta specialistnivå.

Praktiska färdigheter relaterade till delmål 1

	Kan utföra	Kan rutinerat utföra
Akut medicinering		
Arbetsledning i akuta situationer - prioritering och delegering		
Bedöma risk för våld		
Bedöma funktion och omsorgsförmåga hos familj och nätverk		
Formulera psykiskt status och göra suicidriskbedömning		
Klinisk bedömning för ställningstagande till vård enligt LPT		
Självständigt jourarbete utanför kontorstid		
Somatiskt bedömning vid akuta tillstånd		

Delmål 2

Att behärska bedömning och prioritering av barns och ungdomars psykiatriska vårdbehov mot bakgrund av biologiska, psykologiska och sociala faktorer som medför ökad risk för psykisk ohälsa.

	Teoretisk kunskap		Klinisk erfarenhet	
	Basal	Utökad	Handlagt/ medverkat i handläggning	Handlagt självständigt
Kunna identifiera och värdera riskfaktorer				
Kunna identifiera och värdera salutogena faktorer				
Kunna använda funktions- och symptomskattningsskalor				
Kunna fatta beslut om prioritering				

Praktiska färdigheter relaterade till delmål 2

	Kan utföra	Kan rutinerat utföra
Prioritera och hantera teamets remisser		

Delmål 3

Sid 1(2)

Att behärska utredning, diagnostik, behandling och uppföljning av vanliga och viktiga barn- och ungdomspsykiatriska tillstånd.

	Teoretisk kunskap		Klinisk erfarenhet	
	Basal	Utökad	Handlagt/ medverkat i handläggning	Handlagt självständigt
AD/HD				
Anknytningsstörningar				
Autismspektrumstörningar				
Bipolära syndrom				
Depressiva syndrom				
Krisreaktioner				
Personlighetsstörningar				
Psykosomatiska tillstånd				
Psykotiska syndrom				
Självskadande beteende				
Suicidalitet				
Sömnstörningar				
Tics				
Tvångssyndrom				
Uppförandestörning, trotsyndrom				
Ångestsyndrom				
Ätstörningar				

Praktiska färdigheter relaterade till delmål 3

	Kan utföra	Kan rutinerat utföra
Genomföra anamnesupptagning		
Beskriva psykiskt status		
Diagnosticera		
Genomföra suicidriskbedömning		
Bedöma funktion o resurser hos individ, familj och nätverk		
Utföra somatiskt status inkl. motoriskt neurologiskt status		
Remittera till erforderliga kompletterande utredningar		
Samverka med andra relevanta instanser, exv SIP		
Använda skattningsskalor och strukturerade intervjuer		
Välja, initiera, följa upp farmakologisk behandling (se även delmål 5)		
Välja psykologisk, social och pedagogisk behandling		
Skriva intyg och utlåtanden		

Delmål 4

Att behärska bedömning av avvikande och normal utveckling i barn- och ungdomsåren.

Att behärska förmågan att kunna samtala och kommunicera med barn och ungdom med hänsyn till deras behov och utvecklingsnivå.

	Teoretisk kunskap		Klinisk erfarenhet av bedömning och kommunikation	
	Basal	Utökad	Handlagt/ medverkat i handläggning	Handlagt självständigt
Mental retardation				
Normal kognitiv utveckling och avvikelser				
Normal psykomotorisk utveckling och avvikelser				
Normal pubertet och avvikelser				
Normal socioemotionell utveckling och avvikelser				
Normal språklig utveckling och avvikelser				
Normal tillväxt och avvikelser				
Normal utveckling av inlärningsförmåga och avvikelser				
Ovanliga diagnoser och syndrom				

Praktiska färdigheter relaterade till delmål 4

	Kan utföra	Kan rutinerat utföra
Kunna anpassa sin kommunikation till den unga utifrån utvecklingsnivå		
Kunna anpassa sin kommunikation till den ungas funktionsnivå		
Kunna samverka med andra yrkeskategorier i bedömningar		

Delmål 5

Sid 1(2)

Att behärska farmakologisk behandling av barn- och ungdomspsykiatriska tillstånd.

	Teoretisk kunskap om tillämpliga farmaka		Klinisk erfarenhet	
	Basal	Utökad	Handlagt/ medverkat i handläggning	Handlagt självständigt
AD/HD				
Aggressivitet				
Autismspektrumstörningar				
Bipolära syndrom				
Depressiva syndrom				
Psykotiska syndrom				
Självskadande beteende				
Sömnstörningar				
Tics				
Tvångssyndrom				
Uppförandestörning, trotssyndrom				
Ångestsyndrom				
Ätstörningar				

Praktiska färdigheter relaterade till delmål 5

	Kan utföra	Kan rutinerat utföra
Informera och motivera inför medicinering		
Välja farmakologisk behandling		
Ordinera vederbörliga laboratorieprover		
Genomföra vederbörlig somatisk bedömning		
Ta hänsyn till interaktion mellan farmaka		
Sätta in farmaka		
Följa upp farmakas verkan/biverkan		
Följa upp compliance		
Justera doser		
Sätta ut farmaka och följa upp efteråt		
Byta medicin		

Delmål 6

Att ha kunskap om psykologiska och psykoteraeutiska behandlingsmetoder vid barn- och ungdomspsykiatriska tillstånd.

	Teoretisk kunskap		Klinisk erfarenhet	
	Basal	Utökad	Handlagt/ medverkat i handläggning	Handlagt självständigt
Psykoteraepi				
Ha kunskap om indikationer för psykoteraepi				
Kunna integrera psykologisk och medicinsk kunskap				

Praktiska färdigheter relaterade till delmål 6

	Kan utföra	Kan rutinerat utföra
Kunna rekommendera relevant psykologisk behandling		
Bedriva psykoteraepi under handledning av handledarutbildad leg, psykoteraepi enligt kraven för motsvarande grundläggande psykoteraepiutbildning (vanligen 60 x 45 min individuellt och 120 x 45 min i grupp). Om denna kompetensnivå ej går att uppbringa – diskutera med studierektor inom specialiteten.		

Delmål 7

Att ha kunskap om barn- och ungdomspsykiatriens samarbete med andra samhällsinstanser.

	Kunskap om verksamheten		Erfarenhet av samarbete*
	Basal	Utökad	
Barnomsorg			
Beroendevård			
Familjehem och HVB hem			
Försäkringskassa			
Kommunal och privat rådgivningsenhet ex familjerådgivning, ungdomsmottagning			
Polis			
Rättsväsende			
SIS-institution			
Skolans pedagogiska personal resp elevhälsan			
Socialtjänst			
Övriga vårdgrannar			

*Samverkansmöten angående egna ärenden inom BUP
Deltaga i eller leda möten med andra instanser
Initiera kontakt med
Handlägga ärenden tillsammans med
göra studiebesök inom andra verksamheter

Delmål 8

Att ha kunskap om för specialiteten relevant lagstiftning inom hälso- och sjukvård, socialtjänst och handikappomsorg samt om tillämpningen av denna lagstiftning. Att behärska handläggning i enlighet med lagen om psykiatrisk tvångsvård.

	Teoretisk kunskap		Erfarenhet av att applicera lagen i kliniskt arbete
	Basal	Utökad	
Föräldrabalken			
Hälso- och Sjukvårdslagen (HSL)			
Körkortslagen			
Lag om Psykiatrisk Tvångsvård (LPT)			
Lag om Rättspsykiatrisk Tvångsvård (LRV) (se även delmål 12)			
Lagen om Sluten Ungdomsvård (LSU)			
Lag om Särskilt Stöd (LSS)			
Lag om Vård av Unga (LVU)			
Patientdatalagen			
Sekretesslagen			
Socialförsäkringslagen			
Socialtjänstlagen (SoL)			
Vapenlagen			

Delmål 9

Sid 1(2)

Att ha kunskap om drogmissbruk samt om dess samsjuklighet med barn- och ungdomspsykiatriska tillstånd.

	Teoretisk kunskap		Klinisk erfarenhet	
	Basal	Utökad	Handlagt/ medverkat i handläggning	Handlagt självständigt
Bedömning efter akut intoxikation				
Differentialdiagnostik psykiatri och/eller missbruk				
Kännedom om droger i omlopp (Klassiska/Mode)				
Identifiering av pågående missbruk				
Kunskap om symptom av vanliga droger se DSM				
Samsjuklighet/ dubbeldiagnos				
Identifiering av föräldramissbruk				
Screeningformulär				
Kännedom om socialtjänstens behandlingsutbud				

Praktiska färdigheter relaterade till delmål 9

	Kan utföra	Kan rutinerat utföra
Genomföra anamnesupptagning		
Beskriva psykiskt status		
Identifiera och diagnostisera psykiatrisk samsjuklighet		
Genomföra suicidriskbedömning		
Bedöma funktion o resurser hos individ, familj och nätverk		
Bedöma somatiskt status inkl. motoriskt neurologiskt status		
Remittera till erforderliga kompletterande utredningar		
Samverkan med andra relevanta instanser		
Använda skattningsskalor och strukturerade intervjuer		
Välja, initiera, följa upp farmakologisk behandling		
Välja psykologisk, social och pedagogisk behandling		
Skriva intyg och utlåtanden		

Delmål 10

Att ha kunskap om psykiatriska tillstånd i vuxen ålder, särskilt hos unga vuxna.

	Teoretisk kunskap		Klinisk erfarenhet	
	Basal*	Utökad	Handlagt/ medverkat i handläggning	Handlagt självständigt
Förstämningssyndrom				
Missbruk				
Neuropsykiatriska tillstånd i vuxen ålder				
Personlighetsstörningar				
Psykisk utvecklingsstörning hos vuxna				
Psykotiska syndrom				
Ångestsyndrom				
Ätstörningar				
Psykofarmakologisk behandling vid olika tillstånd				

*Basal teoretisk kunskap innebär att ha kännedom om naturalförloppet för de psykiatriska folksjukdomarna.

Praktiska färdigheter relaterade till delmål 10

	Kan utföra	Kan rutinerat utföra
Kunna tillämpa LPT, bältesläggning, avskiljning		
Medverka vid länsrättsförhandlingar		
Följa upp psykofarmakologisk behandling		
Medverka vid ECT-behandling		
Samarbeta med vårdgrannar		

Delmål 11

Sid 1(2)

Att ha kunskap om pediatrik, särskilt barn- och ungdomsneurologi ochhabilitering.

	Teoretisk kunskap		Klinisk erfarenhet	
	Basal	Utökad	Handlagt/ medverkat i handläggning	Handlagt självständigt
Normal och avvikande psykomotorik, tillväxt och pubertet. Rutinundersökningar av barn på BHV/SHV				
Medicinska åkommor: allmän pediatrik, intoxikationer, buk- och huvudsmärtor, kronisk sjukdom.				
Psykosociala medicinska frågor: Kronisk sjukdom, övervikt, omsorgssvikt, sex och samlevnad, misstanke om barnmisshandel och övergrepp				
Neurologiska tillstånd t.ex. epilepsi/ kramper, neurometabola sjukdomar, cerebral pares, infektioner och inflammationer i CNS, CNS-tumörer, neuromuskulära sjukdomar och förvärvad hjärnskada				
Neuropsykiatriska tillstånd: mental retardation, autismspektrumstörningar och komplex ADHD				
Sällsynta diagnoser och syndrom				

Praktiska färdigheter relaterade till delmål 11

	Kan utföra	Kan rutinerat utföra
Neurologstatus i olika åldrar		
Psykomotorisk utvecklingsbedömning		
Medicinsk utredning av utvecklingsstörning		
Epilepsibehandling		
Diagnostiska utredningar		

Delmål 12

Att ha kännedom om rättspsykiatrins organisation och arbetsuppgifter.

	Teoretisk kunskap		Basal klinisk erfarenhet genom auskultation
	Basal	Fördjupad	
Kännedom om rättspsykiatrins organisation och arbetsuppgifter			
Kunskap om LRV			
Kännedom om rättspsykiatrisk öppenvård			

Praktiska färdigheter relaterade till delmål 12

	Kan utföra	Kan rutinerat utföra
Deltaga i länsrättsförhandling enligt LRV		

Delmål 13

Att ha förmåga till dialog och en öppen kontakt med patienten och dennes närstående samt att ha förmåga till kommunikation, såväl skriftlig som muntlig med andra läkare och medarbetare

Det viktigaste arbetsredskapet är mötet med patienten och dennes närstående. Specialisten inom Barn- och Ungdomspsykiatri ska både kunna utgå från patientens föreställningar, förväntningar och farhågor och kunna tolka patientens problem utifrån vetenskap och beprövad erfarenhet. Därefter ska ST-läkaren i samråd med patienten och dennes närstående besluta om utredning och behandling. Detta kräver träning genom självständigt arbete med patienter samt diskussion med handledare utifrån ömsesidig medsittning. ST-läkaren ska kunna behärska ett terapeutiskt förhållningssätt gentemot patienten.

Delmål 14

Att ha förmåga att informera och undervisa patienter, närstående, andra läkare och medarbetare samt studenter

Informera och undervisa under handledning.

I detta ingår att kunna utöva en god samtalsmetodik som utgår från patientens och familjens förutsättningar, problem och förväntningar. Goda kunskaper i transkulturell kommunikation och könsperspektiv i vården ska också ingå.

ST-läkaren ska uppnå god kunskap och färdighet i att muntligt förmedla och skriftligt dokumentera sitt arbete. Detta inkluderar att på ett respektfullt, inkännande och effektivt sätt kunna kommunicera med patienter, deras familjer och olika samhällsinstanser samt med medarbetare.

Delmål 15

Att ha förmåga att kontinuerligt arbeta med sitt professionella och läkaretiska förhållningssätt

ST-läkaren ska tillsammans med sin handledare utveckla förmågan att planera och genomföra sin fortbildning både utifrån sina egna behov av kompetensutveckling och utifrån verksamhetens behov.

ST-läkaren ska fortlöpande arbeta med sin läkarroll och sitt professionella förhållningssätt, där de etiska aspekterna särskilt ska beaktas.

Delmål 16

Att ha förmåga att handleda andra läkare och medarbetare samt studenter

ST-läkaren kan exempelvis i det vardagliga arbetet handleda yngre kollegor, studenter och medarbetare såväl i grupp som individuellt. ST-läkaren ska ha handledning för denna uppgift.

Delmål 17

Att ha förmåga att leda i samverkan och dialog med medarbetarna och att leda i vårdteam samt att ha kunskap om den egna rollen i organisationen

ST-läkaren ska träna sin förmåga att leda och utveckla arbetet i det barnpsykiatriska teamet genom öppen dialog och samverkan med medarbetarna. För detta krävs förmåga till självkännedom och kunskap om den egna funktionen.

Delmål 18

Att ha kunskap om hälso- och sjukvårdens organisation, styrning och regelverk

Denna kunskap ska öka förmågan att förstå och påverka vården till bästa resursutnyttjande. Förutom detta ingår att ha kunskap om FN:s barnkonvention.

Delmål 19

Att ha förmåga till ett medicinskt vetenskapligt syn- och förhållningssätt.

Omfattningen av det vetenskapliga arbetet ska motsvara 6-10 veckors heltidsarbete, inklusive deltagande i kurs samt planering och genomförande av projektet och skriftlig rapport. Den som handleder arbetet bör vara disputerad läkare inom barn- och ungdomspsykiatri eller närliggande område men även andra disputerade yrkeskategorier kan komma i fråga. I särskilda fall kan undantag medges, t ex om formellt utbildad forskningshandledare saknas, men reellt forskningskompetent handledare finns och har kompetensprofil som passar för inriktningen på det vetenskapliga arbetet.

Arbetet bör ha barnpsykiatrisk anknytning.

Med kurs avses här kurs i forskningsmetodik. Denna kan med fördel anordnas tillsammans med andra specialiteter. ST-läkare som bedrivit forskning i andra sammanhang får tillgodoräkna sig relevant kurs i forskningsmetodik.

Arbetet utformas som en vetenskaplig artikel och bör presenteras på hemmakliniken, läkarstämman eller annat nationellt möte.

Intyg för vetenskapligt arbete skall skrivas under av den vetenskapliga handledaren och om denne ej är läkare i sin profession skall även huvudhandledaren kontrasignera.

Delmål 20

Att ha kunskap om och kompetens i evidensbaserat förbättrings- och kvalitetsarbete.

ST-läkaren ska delta i kvalitets- och utvecklingsarbete, i samverkan med övriga personalgrupper, anknuten till den dagliga verksamheten. Det kan exempelvis handla om granskning av utrednings-, behandlings- eller remitteringsmönster, utformande av vårdprogram eller riktlinjer, granskning av arbets- / utbildningsmiljö och patientsäkerhet. Jämförande granskning av arbets- och utbildningsmiljö, jämförande granskning av olika vårdenheter etc. ST-läkaren ska aktivt delta i utformandet av konkreta förslag men behöver inte vara huvudansvarig för rapporteringen.

Arbetet kan ske enskilt eller i arbetsgrupp. Det kan samordnas med arbetet i delmål 19.

Arbetet redovisas i kort rapport.

Delmål 21

Att ha kunskap om hälsans bestämningsfaktorer och andra folkhälsoaspekter samt om metoder för hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande insatser.

I detta mål ingår kunskap om betydelsen av pre- och perinatale riskfaktorer, andra risk- och friskfaktorer avseende psykisk hälsa, relevant genetik och socioekonomiska faktorer. Dessutom ingår förståelse för samband mellan somatisk och psykisk hälsa samt kännedom om mödra-, barn- och skolhälsovård.

ST-läkaren bör också tillägna sig kännedom om preventiva program på olika nivåer som avser psykisk ohälsa inklusive missbruk och våld.

